

LUKEŠ, Igor: *Dějiny a doba postfaktická. Eseje, úvahy, glosy. Praha : Maraton, 2022. 224 s. ISBN 978-80-88411-04-8*

DOI: <https://doi.org/10.24040/ahn.2022.25.02.127-134>

„Tak jako řeka neteče nenávratně dál a nejde do ní vstoupit dvakrát, tak ani dějiny se neopakují. Přesto je dobré o minulosti přemýšlet, abychom si připomněli, jaké chování na mezinárodní scéně funguje a co naopak vede ke špatným koncům.“ (s. 114)

Knihu *Dějiny a doba postfaktická* z pera Igora Lukeša, nachádzajúcu sa na pomedzí politiky a histórie, nemožno – aj vzhľadom na esejisticko-úvahový žáner – vymedziť konkrétnou historickou etapou. Príklon k tomuto náročnému formátu badať najmä u autorov s dlhoročnými skúsenosťami, širokým rozhľadom a bohatým publikačným portfóliom. Ich snahou býva sumarizovať získané poznatky a predkladať súvislosti ukryté za faktami a jednoduchou chronologickou líniou.¹ Uvedené tvrdenia kulminujú v tematicky pestrej a pre súčasnosť mimoriadne výpovednej zbierke najnovších Lukešových prác.² Profesor histórie a medzinárodných vzťahov, pôvodom z Českej republiky, dnes žije a pôsobí v USA. V centre jeho vedecko-výskumného a publikačného záujmu sa nachádza stredná Európa, v rámci čoho sa bližšie sústreďuje na medzivojnové obdobie a éru studenej vojny. Optikou historicko-politických súvislostí skúma tiež súčasný vývoj vo východnej a centrálnej Európe, ale aj v Rusku a Amerike. V roku 2012 získal cenu Ústrednej spravodajskej služby (Central Intelligence Agency) za výnimočný prínos do literatúry o spravodajských službách a cenu Stanleyho Z. Pecha v roku 2000 za článok Aféra Rudolfa Slánskeho: Nové dôkazy (*The Rudolf Slansky Affair: New Evidence*). Podobne ako v predchádzajúcich dielach, aj v najnovšej publikácii z roku 2022 sa autor pohybuje na osi Východ – Západ v prepojení na národný kontext, postupujúc v časovom rozpätí od 20. storočia do súčasnosti.

Lukešova kniha je vystavaná na tematicky rôznych, ale v jadre navzájom súvisiacich pilieroch. V šiestich kapitolách, ďalej členených na čiastkové eseje, predkladá problematiku vzťahov Amerika verzus Rusko, k národným dejinám prechádza v kapitolách o Čechoch, ich štáte

¹ V tomto smere stojí za zmienku aj dielo *Hledání souvislostí: eseje z komparativních dějin Evropy* od Miroslava Hrocha, ktoré vyšlo v roku 2022 už v treťom vydaní.

² K jeho ďalším prácam patria *Československo nad propastí: selhání amerických diplomatů a tajných služeb* (2014), *On the Edge of the Cold War: American Diplomats and Spies in Postwar Prague* (2012), *Rudolf Slansky: His Trials and Trial* (2006), *Československo mezi Stalinem a Hitlerem: Benešova cesta k Mnichovu* (1999), *Czechoslovakia Between Stalin and Hitler: The Diplomacy of Edvard Benes in the 1930's* (1996).

a štátnosti, zaoberá sa sférou tajných služieb, ich vplyvom a funkciou v spoločnosti a knihu uzatvára kapitolou sústredenou na vzťahový trojuholník politika – idey – ideológia. Napohľad veľmi široko postavené motívy obsiahnuté v predkladaných esejach sú v skutočnosti výpovedné, konkrétne a kritické príspevky a poznámky k aktuálnym udalostiam publikované v rôznych českých periodikách v rokoch 2004 – 2021. Práve časový odstup a zohľadnenie spoločenského, ekonomického a kultúrneho pozadia núti čitateľa vnímať opisované záležitosti nie ako jednotliviny, ale ako súčasť celku. Stávajú sa z nich kúsky skladačky z jednej škatule, spoločne vytvárajúce obraz hodnotiaci dobu, v ktorej žijeme. Obracajúc stránku za stránkou sa čitateľovi postupne roztvára panoráma vzájomne prepletených, zložitých, dejinne a politicky ukotvených súvislostí. Pozornému recipientovi odkrývajú odpovede nielen na otázku, kam kráča súčasná spoločnosť, ale aj to, ako sa do tohto bodu dostala. Zdalo by sa, že autor predkladá na hodnotenie aktuálne dianie, avšak je nevyhnutné si uvedomiť, že naša každodenná prítomnosť je iba výsledkom a najnovšou súčasťou v mozaike dejín. Tento fakt dokladá Igor Lukeš v argumentačne vystužených príspevkoch poukazujúcich na erudovanosť autora, a súčasne mnohokrát aj na ľudské pochybenia a zlyhania, ktorých predobraz nachádzame pri spätnom pohľade do histórie.

Pri prácach tohto typu, ako sme konštatovali aj v predchádzajúcich riadkoch, je podstatnejšia idea nachádzajúca sa za dielom ako celkom. Z toho dôvodu nie je možné hodnotiť čiastkové eseje či kapitoly samostatne. Napriek tomu, pristavme sa pri niektorých základných motívoch utvárajúcich tematickú kostru recenzovanej knihy.

V prvej kapitole (*Amerika a její prezidenti*), resp. motivickom okruhu, sa autor zameriava na Ameriku a jej prezidentov, konkrétne na časovú líniu Obamovho a Trumpovho volebného obdobia. Svoje postrehy a hodnotenia – ako kladné, tak aj záporné – dopĺňa paralelami z americkej histórie a názorne využíva iných známych prezidentov a tvorcov americkej štátnosti od 18. storočia až dodnes. Z textu je zreteľná silná polarizácia a dôrazný posun v axiologickom nazeraní na prezidentský post od Obamu k Trumpovi. S prihliadnutím na kritické hodnotenie (v oboch prípadoch, ale najmä pri osobe D. Trumpa) a s oporou o historické a politologické argumenty, Lukeš načrtáva nie práve pozitívnu transformáciu politickej pozície amerického prezidenta, perspektívy nového politického usporiadania a nebezpečenstvá s tým spojené pre súčasný demokratický svet. Doba postfaktická, zastúpená i v názve publikácie, je poznačená zmenou hodnotového spektra, spoločenských, morálnych či etických priorít. Autor túto dejinnú etapu demonštruje na Trumpovom nedemokratickom konaní, ktoré osvetľuje v kontexte vlády jeho predchodcu, a za príklad si berie ďalšie osobnosti z amerických dejín.

Poukazuje na hodnotový úpadok ideového systému, ktorý sa dostal do štádia, keď jeho najvyšší predstaviteľ koná v priamom rozpore s Ústavou a demokratickými piliermi, ktoré vybudovali prví americkí prezidenti. Mapujúc konanie D. Trampa vo funkcii, a s tým spojenú činnosť Muellerovej komisie prešetrojúcej jeho pôsobenie, zdôrazňuje fenomén, ktorý sa v posledných rokoch stal, žiaľ, aj dominantnou súčasťou slovenskej politickej scény. Nástrojom formujúcim najvyššiu politiku je otvorená a priama lož. Fakty a logické úsudky ako také stratili akúkoľvek hodnotu a výpovednú silu.³

Rozporuplnosť súčasného demokratického sveta zobrazuje Lukeš na nejednotnosti politického smerovania najväčšej demokratickej mocnosti: „[...] *Spojené štáty a s nimi celý blok svetových demokracií stojí na rozcestí. Jedna cesta je prašná, plná výmolů, jsou na ní nebezpečné zatáčky a její konec je v mlhách. Je to cesta demokracie. Hned vedle ní se nabízí pohodlná asphaltka. Lemuje ji dav brunátných tváří, který cestující povzbuzuje vlasteneckými hesly. Na konci téhle cesty je past nacionalismu a národa jako monoetnického klanu*“ (s. 55 – 56). V tejto časti knihy autor rozoberá odklon od demokracie a príklon k extrémizmu. Ide o prejav politického hazardu vytvoreného manipulatívnymi vstupmi Ruska do amerických prezidentských volieb. Ich priamym prejavom je kríza americkej demokracie, ktorú Lukeš demonštruje na neschopnosti senátu odvolať z úradu prezidenta uznaného vinným zo zneužitia právomocí a marenia výkonu Kongresu, čo je v rozpore s ústavou. Krajina predstavujúca záštitu svetovej demokracie tak pripustila stranícky diktát a sama sa mu podriadila.

Ďalší reprezentatívny príklad charakterizujúci dobu postfaktickú je zobrazený v súvislosti s americkými prezidentskými voľbami v roku 2020, ktoré sa spájali s ozbrojenými stretmi radikálov z oboch táborov. Krízu systému zhŕňa Lukeš v krátkom vyjadrení, konštatujúc diferenciáciu národa na atomizované celky, ako aj ich vzájomnú netolerantnosť: „*V dnešní politice padla veškerá tabu. Nic není nedotknutelné, o všem se pochybuje a jsou lidé, kteří uvěří čemukoliv*“ (s. 62). V tomto momente autor siaha po príklade z dejín a poukazuje na paralelu s americkými voľbami v roku 1860, keď do funkcie kandidoval A. Lincoln. Vtedajšia situácia sa vyhrtila najmä v dôsledku otázky o otroctve, ktorá viedla až k občianskej vojne. Zásadný rozdiel v priebehu nestabilnej volebnej kampane spojenej v oboch prípadoch s násilím a rizikom vidí Lukeš v absencii silnej a morálne pevnej osobnosti v súčasnej najvyššej politike. Zároveň na historických príkladoch Lincolnových odporcov (predseda Najvyššieho

³ K tomu pozri napr. KRIŠTOF, Pavol – SÁMELOVÁ, Anna – VADÍKOVÁ, Katarína: *Tekutá výhovorka na Slovensku*. Trnava : Typy Universitatis Tyrnaviensis, 2021. 139 s. ISBN 978-80-568-0402-5.

súdu R. Taney, viceprezident J. Breckinridge), ktorí ho aj napriek odlišným názorom akceptovali a ctili ako demokraticky zvoleného prezidenta, konštatuje, že „na rozdíl od dnešní doby, byly smysl pro čest a úcta k empiricky ověřitelným skutečnostem běžnými kvalitami“ (s. 65 – 66). Posun v hodnotovom a demokratickom systéme dnešného sveta je v tomto tvrdení viac ako očividný.

Druhá kapitola (*Rusko a Putin*) sa orientuje na geopolitický priestor Ruska. Už v eseji z roku 2015 hodnotil Lukeš dlhodobu prebiehajúcu vojnu na Ukrajine prívlastkom postmoderná. To znamená, že jej hlavnou črtou je popretie jej samotnej existencie. Charakterizujú ju dezinformovanosť, prepisovanie dejín a diplomatické vydieranie. Až poslednou etapou je aktuálne prebiehajúci otvorený ozbrojený konflikt, ku ktorému došlo postupnou eskaláciou. Význam Ukrajiny zasadzuje autor do historického rámca a zdôrazňuje jej kľúčovú (politickú aj geografickú) pozíciu. V prepojení na domáce (české/československé) podmienky prirovnáva ukrajinskú otázku k prívraku Mníchova koncom 30. rokov. Rovnako aj prípad travičskej aféry A. Navalného (v eseji *Navalnyj: posledný kritik Vladimíra Putina*) kladie I. Lukeš do historickej perspektívy. Paralely nachádza od dôb Petra III. a Kataríny Veľkej, cez bolševický prevrat po komunistickú éru, od Lenina k stalinizmu až k súčasnému putinizmu. Vykresľujúť Putinov mocenský vzostup od roku 1998 a praktiky s tým spojené, ukazuje, že posledné travičské aféry sú len súčasťou „zabehnutého“ systému, a teda v ruskom priestore nejde o „nič nové pod slnkom“. Je to súčasťou argumentu, prečo sa, okrem iného (napr. otázky vlastníctva), danej téme nevenovala zvýšená pozornosť v ruských médiách.

Kým prvé dve kapitoly veľmi otvorene načrtávajú politicko-ideologickú, názorovú a historickú polarizáciu, ktorá sa argumentačne vyprofilovala v priebehu dejín a je imanentná aj v súčasnosti, nasledujúce súbory vybraných esejí nesú myšlienku východno-západnej diferenciacie viac v pozadí. Hoci v jednotlivých textoch nevystupuje explicitne do popredia, jej idea, ktorú chcel Lukeš sprostredkovať, je stále prítomná a pozorný čitateľ ľahko extrahuje autorov skepticizmus aj isté obavy vyslovené (priamo i nepriamo) o smerovaní súčasného sveta v domácom a medzinárodnom meradle. Netreba pripomínať, že v aktuálnom geopolitickom rámci nadobúdajú predložené esejisticko-úvahové zamyslenia častokrát omnoho mrazivejší tón.

Od svetového formátu sa Igor Lukeš presúva do domáceho – českého – prostredia v kapitole *Češi a stát* pozostávajúcej z piatich textov. Mapuje kľúčové momenty českého štátu od vzniku prvej československej republiky v roku 1918 do dnešných dní. Zaoberá sa otázkou príčin rozpadu Habsburskej monarchie, ktorá viedla k vzniku republiky na príklade troch osobností a ich postoja k rozdeleniu monarchie na samostatné národné

celky. František Palacký vnímal štátny útvar pod vedením Habsburgovcov ako pevný pilier stojaci v opozícii k stále sa rozmáhajúcemu Rusku. Podobne aj Masaryk vyjadroval isté obavy z dualistického rozdelenia ríše, a to z dôvodu možného nárastu vplyvu panslavizmu. Lukeš popiera mýtus o tom, že tieto osobnosti stáli za rozpadom monarchie v srdci Európy. Na postave Oskara Potioreka, vrchného veliteľa v Bosne a Hercegovine v roku 1914, demonštruje absolútne zlyhanie prebyrokratizovaného administratívneho štátneho aparátu, akým sa habsburská monarchia stala ku koncu svojej existencie: „*On a jemu podobní byli skutečnými hrobaři říše, ne Palacký a Masaryk. Císař a lidé, kterým svěřoval moc, neměli odvahu přebudovat Rakousko-Uhersko ve federální stát, což byla v té době asi jediná cesta k tomu, aby císařství přežilo rány, které pro něj dějiny na začátku 20. století nachystaly*“ (s. 93). V nasledujúcej eseji sa sústreďuje na tému *Problémy meziválečného Československa a jejich ozvěny dnes*. Pri úvahách o 1. ČSR poukazuje na politické dôsledky triednych predsudkov Masaryka a Beneša, vrátane ich odporu voči šľachte a katolíckej cirkvi, ktoré neprospeli diplomatickým vzťahom. V druhej časti eseje nachádza paralelu medzi politickou kariérou a úlohou pri formovaní štátu medzi Masarykom a V. Havlom, upozorňujúc na ich spoločnú nechť voči cirkvi, českej nobilete aj minoritám. Ďalšie spoločné znaky dvoch vývinových etáp českých dejín a čelných predstaviteľov štátu sumarizuje v cieľavedomom budovaní medzinárodných kontaktov smerujúcich skôr k vzdialeným mocnostiam než k prirodzeným spojencom a susedom v stredoeurópskom priestore. Autor hodnotí postavenie Českej republiky v medzinárodnej politike, kde možno zreteľne pozorovať spoločenskú kritiku a zvyšujúcu sa proruskú orientáciu na začiatku 21. storočia. Argumentuje pritom postojom českých politikov voči prehlbujúcej sa kríze na Ukrajine a stúpajúcim militaristickým zásahom zo strany Ruska (okupácia Krymu či zostrelenie letu MH17 v uplynulých rokoch).

V kapitole *Studená válka* Lukeš rozoberá otázku mocenského boja medzi Východom a Západom v druhej polovici 20. storočia, ktorej centrom sa stalo Československo. Komunistický puč v roku 1948 považuje za víťazstvo Východu, ale súčasne aj za poslednú, neprekročiteľnú hranicu, na ktorej sa rozpínanosť Východu dôrazne potlačila a Kremel' už ďalšie sféry vplyvu v západnej Európe nezískal. Problematika berlínskeho múru, ktorý sa natrvalo stal symbolom rozdeleného sveta, je predmetom eseje *Berlínska zeď a Kennedyho rande s Chruščovem*. Autor píše o význame, rizikách aj dôsledkoch tohto fenoménu. Uvažuje o nich v kontexte historicko-politických vzťahov v medzinárodnej sfére a v tieni potenciálneho tretieho celosvetového konfliktu a hrozby použitia nukleárných zbraní. Pri zamysleniach o studenej vojne Lukeš apeluje na snahu Západu udržiavať v Európe status quo, ktoré výstižne charakterizuje zásada

z obdobia náboženských vojen v 16. storočí – *cuius regio, eius religio*. Pri konkretizácii spojenej s permanentnými obavami v dôsledku nestability európskych aj americko-ruských vzťahov počas studenej vojny (čo možno rovnako aplikovať aj na súčasnosť) siaha po príklade z dejín Poľska a Jaruzelského štátnom prevrate v 80. rokoch.

V súvislosti s rozpracúvanou problematikou studenej vojny a jej prejavov v svetovom i slovanskom geopolitickom priestore sa jedna z kapitol recenzovanej publikácie sústreďuje na otázku špiónov a tajných služieb na oboch stranách pomyslenej železnej opony. Vo vybraných textoch sú predstavené príklady z Východu i Západu, pričom sa upozorňuje na rozvoj, stúpajúcu intenzitu aj brutalitu tajných služieb (najmä komunistických) v 20. storočí. Autor komparuje spravodajské služby oboch blokov a komunistický aparát tajných služieb považuje v porovnaní so západným za omnoho skúsenejší a rafinovanejší. Konštatuje, že práve tieto zložky spoločnosti sa podieľali na budovaní strachu, nedôvery a neistoty, pracovali dlhodobo a stali sa nielen súčasťou prepracovanej propagandy, ale aj základným princípom, na ktorom boli vybudované medzinárodné politické vzťahy v danej dobe. S konceptom nepriateľa štátu (najmä vo východnom bloku) nielen pracovali, ale v prípade potreby ho intenzívne vytvárali.

Posledná kapitola sa tematicky sústreďuje na oblasť politiky, ideí a ideológie. Vybrané eseje poukazujú na zmenu vo vnímaní vojny v dnešnej spoločnosti, a to, okrem iného, v dôsledku transformácie armády ako inštitúcie. Odklon od reálnej vojenskej služby a posun k digitalizácii vojny spojený so zrušením povinnej vojenskej služby (čo autor demonštruje na príklade z amerického kontextu) sa prejavili absenciou pocitu cti a zodpovednosti za vlasť. Jedným z dôsledkov novovzniknutej situácie je podľa Lukeša posun priorít pri hľadaní riešenia geopolitických problémov od diplomatických alternatív k hrubej sile. V novom spoločenskom usporiadaní a aktuálnom chápaní vojny a násillia ako formy počítačovej hry sa vytráca uvedomenie reálnych následkov v podobe ľudských a finančných zdrojov. Jedným zo zvolených príkladov z novších dejín, ktorými autor argumentačne dokladá svoje stanoviská, sú americké vojny na Blízkom východe ako odvetá za 11. september 2001.

Motivické podložie tejto kapitoly presahuje nielen do sféry ozbrojených konfliktov, ale zasahuje aj oblasť vzdelania. V popredí je pritom téza o usúvzťažnení nerastného bohatstva krajín a výsledkov vo vzdelávaní, vede a technike, ktoré sú dominantou 21. storočia. Výsledok jeho úvah možno zhrnúť v konštatovaní, že krajiny, ktoré neobsahujú veľké zdroje nerastného bohatstva, a teda sa nemôžu dlhodobo spoliehať na zabezpečenie v podobe surovinového kapitálu, dosahujú omnoho lepšie výsledky vo vede, výskume, rozvoji technológií a vo vzdelávaní na

rôznych stupňoch. Okrem súčasných výsledkov, odvodených napríklad zo štatistík PISA testovania, sa autor názorne odvoláva na dejinné skúsenosti. Ilustračne siaha po príklade Španielska či Portugalska v dobe zlatej horúčky po objavení Ameriky. Na druhej strane argumentuje príkladom Veľkej Británie, ktorá nemala taký prístup k nerastnému bohatstvu ako pyrenejské krajiny. Aj napriek tomu sa stala veľmocou, a to najmä v dôsledku prudkej vedecko-technickej expanzie. V neposlednom rade, na základe rozpracovaných zistení, Lukeš apeluje na horšie výsledky a zanedbávanie vzdelávacieho systému nachádzajúceho sa na chvoste priorit Českej republiky.

V druhej polovici poslednej kapitoly je priblížená problematika stúpajúceho extrémizmu vo finančnej oblasti (na príklade tzv. okupácie Wallstreetu 17. septembra 2011) spojená s finančnou krízou, ktorú Lukeš hodnotí v kontexte myšlienky *zoštatnenie rizika, privatizácia zisku*. Názorne pritom poukazuje na súčasné problémy vo finančnej sfére odzrkadľujúce sa v pokračujúcom bohatnutí bohatých a ochudobňovaní chudobných, pričom stredná vrstva obyvateľstva (z hľadiska ekonomického zabezpečenia) sa postupne, ale s nepopierateľnou istotou vytráca. To vedie autora k zamysleniu, kto je v dnešnom svete extrémistom: „*Mládež v roztrhaných džínsech, študenti, zdravotní sestry, mladí ľudia se vzdělaním a touhou začít budovat americký sen? Nebo finančníci, kteří nechali střední vrstvu zaplatit za své hrubé investiční chyby, aby se pak v pravou chvíli vrátili ke korytu naplněnému penězi daňových poplatníků?*“ (s. 184).

Vzhľadom na orientáciu kapitoly smerom k ideológiám a dlhodobý záujem autora o historicko-politický vývin v strednej a východnej Európe neprekvapí úvaha o vplyve marxizmu na človeka i spoločnosť v eseji *Marxismus jako droga Murti-Bing* a v rozhovore *Marxův Kapitál*. V prvom prípade sa marxizmus, ale možno tu uvažovať aj o ideológii vo všeobecnom chápaní, interpretuje ako droga. Lukeš svoje hodnotenie predstavuje na literárnej paralele ideológie ako pilulky Murti-Bing z diela S. I. Witkiewicza (*Nienasyenie*, 1932), ktorú západným čitateľom predstavil Cz. Miłosz. Táto droga prináša nový pohľad na svet a osvetľuje nové ciele, ku ktorým má spoločnosť smerovať. Jej užívatelia sú síce v menšine, avšak hlboko presvedčení o vlastnom význame pre posun dejín smerom k dobrému cieľu. Pre dodávateľa pilulky sa tak stávajú ideálnou piatou kolónou. Literárne dielo, ktoré bolo už súčasníkmi interpretované ako alegória marxizmu-leninizmu, poslúžilo ako ilustračný príklad aj Igorovi Lukešovi. Marxizmus hodnotí ako doktrínu vytvárajúcu ilúzie o jedinom správnom chápaní sveta. Načrtáva vývin jednej ideológie od nečitateľného a všeobecne nezrozumiteľného *Kapitálu* k marxizmu ako pojmu, ktorý bol neskôr povýšený na náboženstvo sovietskeho totalitarizmu.

Záverečný rozhovor o Marxovom *Kapitále* i marxizme ako takom, ich hodnotení a najmä aktualizácii pre súčasný svet, vznikol pri príležitosti 150. výročia vydania diela a zároveň 100. výročia bolševickej revolúcie v Rusku (2017; rozhovor pôvodne vyšiel v *Lidových novinách* pod názvom *Marxismus stále zatína dráčky*).

Na posledných stránkach knihy sa nachádza ďalší rozhovor, tentokrát s expresívnym, ale zároveň trefným názvom *Česká porevoluční kocovina*. Možno v ňom nájsť zhrnuté všetky základné motívy rozpracované v jednotlivých esejach, ako aj tematické línie charakteristické pre autorovu vedecko-výskumnú činnosť. V dialógovom formáte sa Igor Lukeš vracia k subjektívnej interpretácii roku 1968 a pražských udalostí spojených s inváziou aj začiatkom okupácie a následnej normalizácie. V reminiscenciách približuje dôvody, ktoré ho viedli k dobrovoľnému exilu a novému životu v Amerike. Predkladá prelom rokov 1968/1969 optikou mladého študenta so skúsenosťami so západným svetom (po maturite nakrátko navštívil Anglicko). Zmocňovali sa ho pocity márnosti nad situáciou doma, obavy z prenasledovania a udávania, strach, nedôvera a neistota z nich prameniace a viažuce sa často nie na kontrolné a policajné zložky, ale na susedov, priateľov či náhodných okoloidúcich. V chronologickom slede udalostí reaguje v ďalších otázkach aj na zmeny v kontexte roku 1989, a to primárne v českom prostredí. Priamo hovorí o mnohých pozitívach, ale aj rizikách, ktoré priniesla, tak ako každá, aj nežná revolúcia. V druhej polovici rozhovoru sa Lukeš posúva k aktuálnemu daniu na svetovej geopolitickej scéne. Môžeme tu sledovať americko-ruské, resp. západno-východné línie v jeho uvažovaní, obavy o vývin spoločnosti v dôsledku rýchlo postupujúcej technologizácie a jej negatívneho vplyvu na najvyššie politické pozície. Obavy v ňom vyvoláva tiež transformácia politickej scény a prísna ideologická polarizácia reprezentovaná typizáciou postáv (či postavičiek), nie nepodobná stredoškolským literárnym výkladom. To, čo táto situácia znamená pre dnešok a čo môže priniesť zajtra, nie je možné vyjadriť v jednom zovšeobecňujúcom tvrdení. Esejistické a úvahové práce Igora Lukeša však predstavujú podnetné východisko pre individuálne uvažovanie každého z nás.

Patricia Molnárová